

Մեռյալների գրույց

հեղինակ՝ Խորխե Լուիս Բորխես
թարգմանիչ՝ Հովհաննես Բողուկյան
(խապաներենից)
աղբյուր՝ «Երկու արքաներն ու երկու
լաբիրինթոսները»

Այդ մարդը հայտնվեց Հարավային Անգլիայից, 1877 թվականի ձմռան մի առավոտ: Արևագույն դեմքով հզոր կազմվածքով և ճնշող տեսքով նրան անխուսափելիորեն բոլորն անգլիացի համարեցին և իրոք որ նա իսկ և իսկ Ջոն Բուլի հետնորդն էր: Գլխին կնգուղավոր գլխարկ ուներ վրան կուրծքը հազիվ ծածկող մի տարօրինակ բրոյա վերմակ: Ակնհայտ անհամբերությամբ նրան էր սպասում տղամարդկանց կանանց ու երեխաների մի խումբ, շատերի վզերը շրջանակված էին կարմիր գծով, ոմանք առանց գլխի էին և շարժվում էին դողդոջուն խավարում քայլողների նման վեհերելով: Նորեկին զգույշ շրջապատեցին ետևներից պարզ հնչեցին հայիոյանքներ, բայց մի հինավուրց սարսափ զսպեց նրանց և ավելիին չհամարձակվեցին: Բոլորից առաջ կանգնեց դեղնականաչավուն մաշկով ու ածխի պես աչքերով մի զինվորական երկար խոփ մազերն ու թավ մորուքը կարծես հափռել էին դեմքը: Տասներկու երկարավուն մահացու վերքեր վագրի մորթու շերտերի նման ուկոսում էին նրա մարմինը: Նրան տեսնելով նորեկը շփոթվեց բայց անմիջապես առաջացավ ու ձեռքը մեկնեց նրան:

— Ի՛նչ մեծ վիշտ է ինձ համար այսպիսի մի հզոր ռազմիկի տեսնել նենգության զենքերից խորտակված,— վճռական ասաց նա, — Բայց և ի՛նչ խոր գոհունակություն անձամբ հրամայած լինելուդ համար, որ ոճրագործները իրենց ոճիրը քավեին կախաղանով Հաղթանակի հրապարակում:

— Եթե խոսքը Սանթոս Պերեսի և Ռեյնաֆե եղբայրների մասին է, ապա իմացեք, որ ես նրանց արդեն երախտահատույց եմ եղել, — անշտապ ու ծանր ասաց արյունալի վիրավորվածը:

Մյուսը նրան նայեց վստակ կամ սպառնալիք կասկածելով բայց Կիրոզան շարունակեց.

— Դուք ինձ երբեք չհասկացաք, Ռոսաս: Եվ ինչպե՞ս պիտի հասկանայիք, երբ մեզ վիճակվեցին այդքան տարբեր ճակատագրեր: Ձեզ տրվեց իշխել մի քաղաքում, որը դեմքով Եվրոպային է նայում և կղառնա ամենահռչակավորներից մեկը աշխարհում, իսկ ինձ կռվել ամերիկյան թավուտների ամայութան մեջ, թշվառ գաուչոների աղքատ հողում: Իմ իշխանությունը բաղկացել է նիզակներից ու աղաղակներից և ավազներից ու մոռացված վայրերում գրեթե անհայտ հաղթանակներից: Հիշողություսան մեջ դրանք ի՞նչ անուններով են մնալու, ես ապրում եմ և շատերի հիշողութ յան մեջ կապրեմ հենց միայն նրա համար: Որ սրերով ու ձիերով մարդիկ ինձ սպանեցին կառքում Բարանկա Յակո կոչված վայրում: Այդ անսովոր մահվան համար Ձեզ եմ պարտական Այն ժամանակ չկարողացա գնահատել նվերը բայց հաջորդող սերունդները չցանկացան դա մոռանալ: Դուք երևի չգիտեք այն չքնաղ

փորագրությունն ու բռնագրավված գիրքը, որը հետագայում գրել է սանխասանցի մի շնորհալի մարդ:

Արդեն ինքն իրեն գտած Ռոսասը արհամարհանքով նայեց նրան.

— Ռոմանտիկ եք,— կտրուկ ասաց նա, — Հետագայի գովա սանքը ավելին չարժե քան ժամանակակիցների հիացմունքը Ռրը ևս ոչ մի արժեք չունի և կարելի է ունենալ մի քանի գրոշով:

— Ձեր մտածածը ես ճանաչում եմ, — պատասխանեց Կիրո գան,— 1852 թվականին ճակատագիրը, մեծահոգաբար կամ գուցե Ձեզ մինչև վերջ փորձելով, առաջարկեց տղամարդուն արժանի մահ զոհվել ճակատամարտում: Դուք ցույց տվեցիք, որ անարժան եք այդ նվերին, քանի որ վախեցաք կովից ու արյունից:

— Վախեցա, — բացականչեց Ռոսասը,— Ես որ ձիեր եմ վարժեցրել Հարավում, իսկ հետո սանձել մի ամբողջ երկիր:

Առաջին անգամ Կիրոգան քմծիծաղեց.

— Այո գիտեմ,— ասաց դանդաղ, — եթե հավատանք Ձեր անկաշառ ենթակաների պատմածին, Դուք թամբի վրա հրաշքներ եք գործել: Բայց այդ նույն ժամանակ Ամերիկայում նույնպես թամբի վրա կատարվեցին և ուրիշ հրաշքներ, որ կոչվեցին Չակաբուկո և Խունին, Պալմա Ռեդոնդա և Կասարես:

Ռոսասն անշարժ դեմքով լսեց նրան և պատասխանեց այսպես.

— Ես քաջության կարիք չունեի: Իմ, ինչպես Դուք անվանեցիք հրաշքները եղան այն, որ ինձ ու իմ փրկության համար մարտնչեցին և զոհվեցին ինձանից քաջ մարդիկ: Օրինակ՝ Ձեզ վերջ տվող Սանթոս Պերեսը: Քաջությունը դիմադրության հարց է, ոմանք դիմադրում են շատ ոմանք քիչ, բայց վաղ թե ուշ բոլորն էլ տեղի են տալիս:

— Հնարավոր է,— ասաց Կիրոգան,— բայց ես ապրելով կյանքս և ընդունելով մահ, մինչև հիմա էլ չեմ իմացել, թե ինչ է վախը: Եվ հիմա գնում եմ, որ ջնջեն ինձ և տան ուրիշ դեմք ու ճակատագիր, որովհետև պատմությունը հագնում է բռնությունից: Չգիտեմ ով կլինի այդ մյուսը, ի՞նչ են անելու ինձ, բայց գիտեմ, որ նա երբեք վախ չի ունենալու:

— Ինձ բավարարում է ինքս լինելը,— ասաց Ռոսասը և չեմ ուզում մեկ ուրիշը դառնալ:

— Քարերն էլ են ուզում ընդմիջտ քար մնալ,— ասաց Կիրոգան, — և քանի դեռ չեն փշրվել դարեր շարունակ քար են մնում: Ես էլ էի Ձեզ նման մտածում մահվան մեջ մտնելիս, բայց այստեղ շատ բան սովորեցի: Նայեք մենք երկուսս էլ արդեն ուրիշ ենք:

Բայց Ռոսասը նրան չլսեց և բարձրաձայն մտածելու պես ասաց.

— Գուցե ես չեմ ծնվել մեռնելու համար, այլապես ինչո՞ւ են ինձ այս վայրերը և այս վեճը թվում երազ և նույնիսկ ոչ թե իմ կողմից տեսնվող երազ այլ մեկ ուրիշի, որը դեռ չի ծնվել...

Այլևս նրանք ոչ մի բառ չարտաբերեցին, որովհետև այդ վայրկյանին Մեկը կանչեց նրանց: